

Kan man validere et selvopgør?

En fjernlæsning af Grundtvigs forfatterskab og en vurdering af Kaj Thanings reception

I denne artikel ønsker vi at udforske, hvorledes redskaber hentet fra den digitale humanioras subgenre *text mining* kan bringes i anvendelse i forskningen af det nyligt digitaliserede korpus skrevet af den danske præst, poet, politiker og pædagogiske tænkner, N.F.S. Grundtvig (1783–1872).¹

Grundtvigforskningen har siden sin etablering som egentlig akademisk disciplin i årene efter anden verdenskrig været præget af en lyst til at periodisere forfatterskabet.² Således vil der for den indforståede forsker ligge et tæt rodnet af associationer under årstallene 1810, 1825, 1832, 1835, 1838, 1848 og så videre, ligesom man har mulighed for at positionere sin faglige profil ved at fremhæve det ene år og ikke det andet. 1810 er således et væsentligt år for folk med et biografisk fokus på Grundtvigs mentale tilstand eller på forholdet mellem kristendom og nordisk religion i hans tænkning. Derimod vil en forsker, der sætter streg under 1825, formodentlig være interesseret i den afgørende rolle som menigheden spiller i Grundtvigs kirkedefinition – en pointe, der fremkom i den polemiske tekst *Kirkens Gienmæle*. En forsker, der sætter streg under 1838, vil for sin del antageligvis have en historisk interesse for Grundtvigs ”gennembrud” i en bred offentlighed med *Mands Minde*-foredragene på Borchs kollegium (manuskripterne til hvilke udgives med forord af sønnen Svend Grundtvig i 1877). Eksempler på sådanne emnemæssige udgrænsninger og forskellige former for årstals-fili er legio. I denne artikel er vi optagede af præsten og Grundtvig-forskeren Kaj Thanings understregning af 1832, som et vendepunkt i Grundtvigs liv, tænkning og skrifter. Det er vi, fordi det er vanskeligt at fremhæve andre forskere, som i samme grad har arbejdet for udbredelsen af viden om og inte-

resse for Grundtvig.³ Men også fordi Thanings slagkraftige grundtese, at Grundtvig i 1832 foretager et eksistentielt selvopgør, er omstridt i forskningslitteraturen – ligesom hans ”menneskelige” interesse for personen bag myten i sig selv er det. Endelig er vi også tiltrukket af 1832-tesens digitale enkelthed – det vil sige at den bryder forfatterskabet op i to diskrete enheder. Herved tilbyder den sig som efterprøvelsesvenlig hypotese og afsæt for en *text mining* af Grundtvig-materialet. I det følgende skal vi derfor 1) give en kort introduktion til *text mining* og ”fjerne læsestrategier” inden for digital humaniora 2) kritisk præsentere og kontekstualisere Thanings tese, og 3) undersøge, om man ved hjælp af såkaldt computerdrevne undersøgelser af informationsniveauet i Grundtvigs tekster for det første kan se periodiseringstendenser og for det andet om disse i så fald be- eller afkræfter Thanings idé.

”Fjernlæsning”, substrukturer og afstandsbestemmelse

Inden for kulturvidenskabelige discipliner har interessen for strukturer og mønstre af og i menneskelige frembringelser af forskellig værenstaksonomi været en vigtig undersøgelseshorison siden deres oprindelse i sidste halvdel af 1700-tallet.⁴ Semiotikken er naturligvis et uomgængeligt eksempel fra det 20. århundrede på et særligt fokuseret raffinement af denne tilgang til det empiriske materiale. På den baggrund kommer det måske ikke som en overraskelse, at kulturanthropologen og strukturalisten Claude Lévi-Strauss allerede i 1958 sukkede efter et computationelt udvidelsesapparat, der kunne erstatte de tavler, som var hans afgørende hjælperedskaber. Det nye instrument skulle kunne forøge den logisk-efektive fordøjelseskapacitet i håndteringen af de mange relationelle niveauer, han fandt i sit amerikanske myte-materiale. Han forestillede sig en maskine,

consisting of a series of two-metre-long, and one-and-a-half-metre-high upright boards, on which cards containing mythic elements could be ”pigeon holed and moved at will”. As the analysis moved into three dimensions, the cards would need to be perforated and fed through IBM equipment. The whole operation would require a substantial atelier, along with a team of dedicated technicians working to divine ”the generic law of the myth”.⁵

I sin interesse for teksternes substrukturer og i sit ønske om at benytte kunstig intelligens til at fremvriste disse mønstre kan man opfatte Lévi-Strauss' tanker som en foregribelse af fremgangsmåder inden for den række af metodiske teksthåndteringsprocesser, som undertiden kaldes *data mining* og *textual analytics*, men som vi her refererer til som *text mining*, hvorved vi følger konsensus inden for digitalt orienteret humanvidenskab. Dette er et felt uden skarpe fagmæssige konturer, som repræsenterer en række teknologiske redskaber til behandling af stadig større datamængder, hvorfor det også ofte sættes i forbindelse med refleksioner over begrebet og behandling af fænomenet 'big data'. I denne sammenhæng er det imidlertid den tværgående omstændighed, at tekster forstås som beholdere for substrukturer – der ikke umiddelbart træder frem ved den kronologiske læsning af et dokument, men som derimod er afhængige af teoretiske og metodiske greb for at vise sig – vi forsøger at stille skarpt på. Strukturerne kan udgøres af alt fra Lévi-Strauss' logiske oppositionspar til de netværk og tematiske klynger, som efterforskes i den aktuelle litteratur, hvor der er en stor interesse for for eksempel 'Topic Modeling'.⁶

Ambitionen om at sætte en digital forstærker til denne "teksters subsoniske tale" er tydeligt tilstede i litteraturhistorikeren og den digital-humanvidenskabelige *first mover* Franco Morettis arbejde. Under begrebet 'distant reading' og som leder af Stanfords Literary Lab har han gjort sig til talsmand for tekstbehandlinger, der lægger afstand til dokumenters umiddelbare kvaliteter tilgængelig gennem fortløbende læsning. Han lægger ikke afstand til denne traditionelle læsemodus i en normativ forstand. Tværtimod opfatter han sit bidrag som et (effektivt) supplement, skønt formuleringen 'distant reading' er konciperet op imod nykritikkens ideal om 'close reading'. I det tætteste, han kommer på en definition af strategien, knytter han den til den praksis, at bestemme "a discrete formal trait, and then following its metamorphoses through a whole series of texts".⁷ I overensstemmelse hermed indeholder de indtil videre tolv LitLab-"pamfletter"⁸ redegørelser for studier af formale og stilistiske træk samt temporale dynamikker i korpusser af varierende, men betragtelige størrelser. Hvis vi dvæler lidt ved disse korpora, er det interessant, at man til trods for Morettis imødekommenhed over for den traditionelle forskning samtidig kan spore en positivistisk tone angående netop nye typer af empirisk materiale, som er i hastig vækst og som hans tilgang benytter sig af.⁹ Marti Hearst fremhævede i "Untangling Text Data Mining"

fra 1999 store, digitale tekstsamlinger som et uopdyrket land, der lover ny viden ”about the world itself”.¹⁰ Denne holdning er desuden dybt integreret i projekter som Google Books. Hos Moretti viser den sig for eksempel i hans forsøg på at lirke ny information om mentalitetshistoriske skred forbundet med kapitalistiske markeds kræfter og protestantiske ideer om moralsk habitus ud af grammatisk-syntaktiske og specifikke nøgleords (’Useful’, ’Efficiency’, ’Comfort’, ’Serious’, ’Influence’, ’Earnest’) udviklingstendenser i romanlitteratur i 1700- og 1800-tallet. Sådan kunne en overordnet beskrivelse af hans seneste monografi *The Bourgeois. Between History and Literature* fra 2014 lyde. Bogen kan således betragtes på den ene side som en art operationalisering af Max Webers teorikonglomerat¹¹ og på den anden side som beslægtet med Reinhart Kosellecks begrebs-historiske kortlægninger. Men det afgørende nye er, at der er tale om afprøvninger på det (relativt) nyetablerede genstandsfelt, som de store digitaliserede korpora udgør. De oplagte mastodont-eksempler er det førnævnte Google-initiativ og HathiTrusts Digital Library.

Vores materiale har et mere beskedent omfang end disse arkiver på flere millioner titler. *Grundtvigs Værker* har stillet de 968 titler, 33 000 standardsider eller (næsten) 8 millioner ord fra perioden 1804–1872 som indtil videre er blevet digitaliseret, til rådighed i xml-format. Dette udgør Grundtvigs trykte forfatterskab og må betragtes som et vigtigt online kanon-arkiv, der forventes færdigt i 2030¹² og som inviterer til undersøgelser af dansk kulturhistorie, men også, mener vi, af Grundtvigs livshistorie. Så hvor Moretti med sine subtile Hegel-henvisninger antyder, at han i de omfangsrige litteratursamlinger søger et måleudstyr til udforskningen af skiftende tiders *Zeitgeist*,¹³ må vi nøjes med mere mådeholdne aspirationer og tentativt foreslå at rehabilitere interessen for ”Grundtvigs person” i Grundtvigforskningen – et forskningsmiljø, som de sidste 15 år har været vært for dekonstruktive forsøg på at afmontere myter,¹⁴ destabilisere forfatterets sammenhængskraft¹⁵ og fremskrive historiske magtstrukturer som afgørende for Grundtvigs virke.¹⁶ Vi mener nemlig i kraft af det komplette trykkorpus og en række leksikale undersøgelser med efterfølgende statistiske behandlinger at have fundet *la bonne distance*, hvorfra vi kan få greb om visse træk ved det levede menneske Grundtvig uden at gøre os sårbare over for de introspektive og/eller intentionelle fejlslutninger,¹⁷ som forskere før os har begået. Det vil vi forsøge at demonstrere i de følgende afsnit ved at tage udgangspunkt i netop en sådan forsker, Kaj Thaning.

Selvopgør, sekularisering og hermeneutik

Kaj Thaning (1904–1994) udgav i 1963 sin trebindsdisputats *Menneske først. Grundtvigs opgør med sig selv*. Den indeholder det arbejde, han siden 1920'erne havde fremført i danske tidsskrifter som for eksempel *Tidehverv*. Den røde tråd i udgivelsen er argumentationen for, at Grundtvig under sine tre første rejser til England 1829–1831 blev påvirket af engelsk pragmatisme og *common-sense* til at ændre sin livsholdning på en gennemgribende måde.¹⁸ I Thanings terminologi hedder det, at Grundtvig blev ”omvendt til virkeligheden”,¹⁹ til nutiden og fra da af kunne karakteriseres som realist.²⁰ Helt konkret var Thaning af den opfattelse, at ’nu’ blev et nøgleord for Grundtvig i 1832.²¹ Kvintessensen af omvendelsen var et nyt syn på forholdet mellem ”den menneskelige tilværelse” og kristendom.²² Han mente således at finde tegn på, at Grundtvig fra da af adskilte menneskeligt-verdslige og kristne-religiøse domæner fra hinanden. Disse tegn fandt han først og fremmest i Grundtvigs forarbejde til samt revisioner og gennemskrivninger af værket *Nordens Mythologi* fra 1832. Med andre ord: Grundtvig var sekulariseringstænkter, konkluderede Thaning og henviste i den forbindelse til den tyske, protestantiske teolog Friedrich Gogarten (1887–1967). Gogarten var del af den dialektiske og eksistensteologiske bevægelse, som opstod og voksede i betydning i løbet af de første årtier af det 20. århundrede i Central- og dele af Nordeuropa. Hans betydning for Thanings anvendelse af sekulariseringstermen fremgår af dette citat:

Jeg har hentet det [sekulariseringsbegrebet] i Gogartens sprogbrug om den sækularisering, ”die eine Folge des christlichen Glauben ist”. I modsætning til den ”secularisme”, der betyder afskaffelse af Gud, idet verden eller mennesket i stedet bliver Gud, forstås ”sækularisering” ud fra sin oprindelige betydning som en beslaglæggelse af kirkens eller klostrets ejendom, som gøres til verdslig ejendom. På samme måde tog Grundtvig efter 1832 område efter område ud af kirkens favntag og ud af kristendommens herredømme i verden som et værgeløst ord, der ikke kunne blive ”norm” i verden eller få ydre magt. Han forstod det ikke længere som ”lov”, men som evangelium, godt budskab. Hvad skal man sige i stedet for ”sækularisering”?²³

Dette er den artikulerede og metodisk selvrefleksive side af historien. Under hovedparten af sin omgang med Grundtvig-stoffet opererer Thaning imidlertid implicit med en let forskudt betydning af sekularisering. Mikkel Crone Nielsen antyder denne omstændighed i sin artikel ”at tale med de døde ...’ Om sækularisering og hermeneutik i Kaj Thanings forfatterskab” ved at fremhæve, hvorledes Thaning adskilte sig fra Gogarten: Hvor sækulariseringsudvikling for den sidste var ”en specifik kristelig konsekvens” – det vil sige en systematisk-teologisk pointe spundet ind i en lang akademisk tradition – var processen for den første en ”anerkendelse af skaberværkets godhed” – det vil sige en historisk-eksistentiel pointe funderet i en menneskelig erfaring.²⁴ Disse nuancer spillede imidlertid ingen væsentlig rolle i den reaktion, som Thanings behandling af Grundtvigs forfatterskab fremkaldte. Thanings tese var kontroversiel. Ikke mindst denne fremstilling af Grundtvigs syn på den historiske udvikling af forholdet mellem ”den menneskelige tilværelse” og kirken var omdiskuteret. Den gennemgående indvending var, at Thaning på dette punkt begik en anakronisme ved at introducere en problemstilling for et materiale, som den ganske enkelt ikke havde været relevant for.²⁵ Andre indvendinger angik selve 1832-interessen, som visse forskere anfægtede. De fandt, at den første halvdel af 1820’erne var mindst ligeså afgørende for Grundtvigs tanke-mæssige udvikling med dens klimaks i den såkaldt ”mageløse opdagelse” i 1825 af, at menigheden og ritualerne er kirkens fundament.

En måske mere prekær kritik samlede sig om Thanings hermeneutik og hans metodiske fremgangsmåde i disputatsen. Inkonsekvent ”cherry picking” og uvidenskabelig interesse for ”det virkelige” menneske Grundtvig. Dette var den svenske teolog Harry Aronsons dom over Thanings grundtvigtolkning i 1964. ”Indforstået og overfladisk”, men tydelig ”praktisk anvendelse” hedder det senere og mere formildende hos Nielsen om metode-spørgsmålet i Thanings læsning.²⁶ For Thaning selv var der tale om et forsøg på at arbejde sig ind på ”den levende Grundtvig”, som lå skjult bag virkningshistorien – ”bag mange lag Grundtvigianisme”.²⁷ Og vejen til Grundtvig begyndte med en afklaring af hans ”grundproblem”.²⁸ Dette problem var netop afstemningen af forholdet mellem den umiddelbare menneskelige erfaring og tilværelse på den ene side og kristendommens budskab og tradition på den anden. Med denne afsløring mente Thaning at have aktualiseret og gjort Grundtvig tilgængelig for sin samtid: Grundtvig var optaget af et problem, som også var

presserende for et menneske født i det 20. århundrede, og ”derfor blev han værd at bides med den dag i dag”,²⁹ lød det underliggende ræsonnement. Om muligheden for ”at tale med de døde” overordnet set, sagde Thaning derfor ikke overraskende:

[...] jo mere almenmenneskeligt det problem er, som et forfatter-skab fra fortiden beskæftiger sig med, jo større chance er der for at også vi, der lever nu, kan berøres af det. Også vi er jo mennesker. Selve den menneskelige tilværelse deler vi med dem, der er døde, uanset de vidt forskellige forhold, vi har levet under.³⁰

For at gøre en lang historie kort, må disse formuleringer opfattes som en implementering af teologen Rudolph Bultmanns (1884–1976) afmytologiseringsprogram, den såkaldt ”eksistentiale interpretation” og ”sagskritik”.³¹ At Thaning var optaget af dette emnefelt fremgår af en række artikler udgivet i 1970’erne og 1980’erne.³² Det, som vi kun her kan antyde, er, at det var disse eksistensteologiske hermeneutiske principper, som fik Thaning til at opgive ambitionen om ”videnskabelig neutralitet” og i stedet udforske tilværelsens konstante forudsætninger, som Bultmann kaldte livsforhold (*Lebensbezug*), for at nå Grundtvig.

I forsøget på at skitsere disse forudsætninger og livsforhold lænede Thaning sig imidlertid op ad den danske religionshistoriker Vilhelm Grønbech (1873–1948). For nærværende fremstilling er det interessante ved Grønbechs arbejde hans syn på den kristne ”pilgrims-mentalitet”, som han mente kulminerede i 1800-tallets evolutionisme efter den havde domineret menneskers livserfaringer og -stemninger i omtrent to årtusinder. Logikken i livssynet er, at der er en grundkonflikt mellem sjæl og legeme – himlen og jorden. Denne tankegang ligger for eksempel indlejret i det velkendte tekststykke fra *Ny Testamente*, hvor Jesus opfordrer potentielle medlemmer af sin bevægelse til asketisk at bryde med vante rammer og forlade hjem og familie for at følge ham.³³ Idehistorisk samler disse negativt opbyggelige tanker sig til en opfattelse af livet som ”en march” og mennesket som en pilgrim, der søger lykken som et mål, som ”kun halvt eller mindre end halvt kan virkeliggøres i det verdslige samfund”.³⁴ Thanings grundpointe er, at Grundtvig i 1832 gennem et selvopgør og en ”omvendelse til jorden” gjorde op med dette verdensafvisende ”pilgrims-sind” og i en vis forstand foretog et metaopgør med den negati-onslogik, som lå indlejret i den kristne tradition.³⁵

Således fremtræder hovedlinjerne i Thanings tese. I det følgende ønsker vi at se, om vi ved hjælp af *text mining*-redskaber kan teste denne opfattelse af 1832 som en demarkationslinje i forfatterskabet.

Text mining af Grundtvig-samlingen

Thaning baserede sit arbejde på omfattende nærlæsning af Grundtvigs tekster. Men det, han anså for sine fældende beviser, hentede han først og fremmest i kortlægningen af Grundtvigs forstudier og revisioner af udkast til bogen *Nordens Mythologi* fra 1832. At der er tale om en revision fremgår i øvrigt allerede på titelniveauet: Grundtvig udgav sin første *Nordens Mythologi* i 1808. Det afgørende er i denne sammenhæng, at Thaning således benyttede sig af utrykt stof. Den fuldt tilfredsstillende afprøvning af Thanings tese ville naturligvis sikre sig adgang til dette materiale. Da vores udgangspunkt som nævnt er et korpus bestående af Grundtvigs udgivne tekster alene, har dette imidlertid ikke vist sig praktisk muligt. I stedet har vi dækket os ind under det forhåndenværende søms princip og afsøgt overordnede temporale dynamikker, det vil sige tidsmæssige forskydninger i trykstoffet. Med andre ord har vi med forskellige greb forsøgt at se, om der foregår noget påfaldende omkring 1832. Hvad vi mener med ”foregår” og ”påfaldende”, vil fremgå af følgende redegørelse.

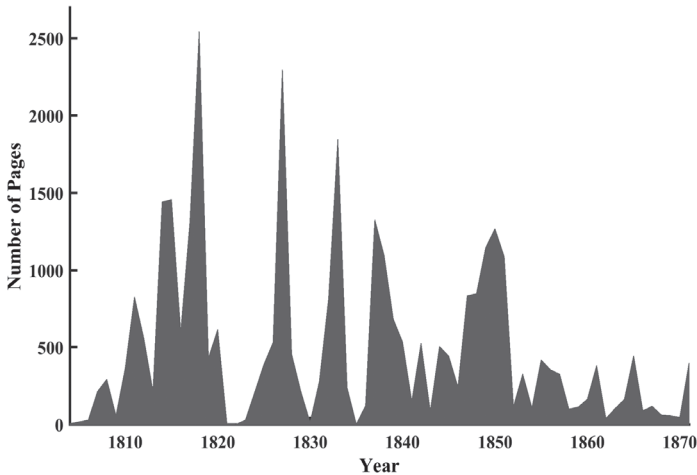
Vores undersøgelser bevæger sig langsomt nærmere teksternes indholdsniveau fra et begyndelsespunkt i udkanten af det semantiske domæne, hvorfra man har adgang til viden om tekstlængder, tekstdistributioner, titellængder og vokabular-profil etc. Dette skal betragtes som et metodisk benspænd i sig selv: Under parolen ”less is more” har vi ønsket at se, hvor meget information om Grundtvigs forfatterskab man kan høste på afstand. Det vil sige: vi begynder med oversigter over korpusets kontur og overflade og zoomer langsomt ind på indhold, ord og sprog. Men først et par tekniske bemærkninger om vores udstyr og fremgangsmåde.

Tekstrensning, -segmentering, og visualisering blev udført med et individuelt tilpasset program skrevet i MATLAB. Samtlige bogstaver blev transformeret til små bogstaver og tegnsætning fjernet fra hele samlingen. Når længdenormalisering af teksterne viste sig nødvendig, anvendte vi et vindue på 100 ord. Vi har forsøgt at holde sådanne transformationer til et absolut minimum, så teksterne fremstod så ”naturlige” som muligt.

Og så til sagen: Vores første delstudie bestod ganske enkelt i en op-

gørelse af de 33 000 normalsiders fordeling over tid. Den underliggende præmis var her, at der sommetider er en sammenhæng mellem tanke og adfærd, hvorfor vi var interesserede i at se, om man i første omgang kunne spore signifikante ændringer i tekstproduktionen, og om disse i anden omgang kunne siges at spejle ændringer i tanken. Tidsperioden strækker sig fra 1804, hvor Grundtvig som 21-årig udgav sin første tekst ”Et Særsyn i det nittende Aarhundrede”, til den sidste publikation, en prædiken, i september 1872 – det år, hvor han døde som 89-årig.

Man ser af nedenstående diagram, at årene 1832–1833 repræsenterer en af de tre mest afgørende maksima i mængden af udgiven tekst, men også at der er 16–17 af disse i alt. Grundtvigs aktivitetsniveau i perioden af interesse synes altså at have været relativt højt. Samtidig kan man se, at dette lokale maksimum er skarpt afgrænset af to udgivelsesmæssige minima; 1830, der kun bød på subscriptionsindbydelsen *Bibliotheca Anglo-Saxonica* og 1835, hvori der ikke udkom noget. Dette understøtter i et vist omfang Thanings ide om, at Grundtvig efter hjemkomsten fra rejserne til England i 1831 fremviste en bemærkelsesværdigt fokuseret arbejdsiver og ”usædvanlig vitalitet”, som så omsattes til ord, sider og udgivelser i 1832.³⁶ Det er imidlertid vanskeligt at foretage nogen håndfast slutning fra denne

Figur 1. Årlig mængde af udgiven tekst opgjort i sideantal.

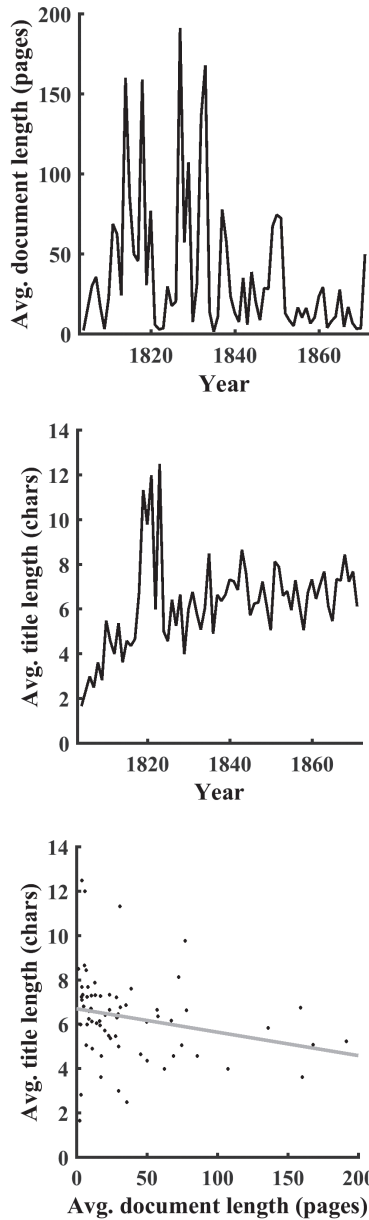
opgørelse til levet liv. For det første fordi samlingen som nævnt ikke inkluderer utrykte aktiviteter, og for det andet fordi den repræsenterer en kumulativ beregning per år. Vi kan dermed ikke på dette grundlag sige præcis, hvor meget Grundtvig faktisk skrev, eller hvornår Grundtvig udfærdigede de tekster, der udkom i et bestemt år. Til udredninger af spørgsmål relateret til ”hvornår”, kan man imidlertid søge hjælp i den grundige biografiske og bibliografiske forskningslitteratur. Det fremgår således af Steen Johansens *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter* udgivet 1948–1954 og tidslinjeredsindet på grundtvigsvaerker.dk, at Grundtvig kun udgav en enkelt tekst, ”Subskriptionsplan for Nordens Mythologi” (20/10 1831), i tidsrummet mellem sin hjemkomst den 31/8 1831 og den næste udgivelse over et år senere ”Subskriptionsplan for Haandbog i Verdenshistorien” (4/9 1832).³⁷ 1832 synes med andre ord at være gået med at producere *Nordens Mythologi*, hvis fortale er dateret den 12/8 skønt den først udkom 22/12 1832. Disse forhold kan imidlertid ikke betragtes som enestående i Grundtvigs virksomhed. Eksempelvis er 1826 som højdepunkt for tidsrummet 1820–1830 et beslægtet tilfælde. For som ovenstående diagram indikerer, består Grundtvigs forfatterskab – måske især de første 50 år – af en række konvulsioner af udgivelsesmæssigt lav- og højintense perioder. Vi nærmer os her den banale pointe, at Grundtvig som mange andre forfattere sandsynligvis har vekslet mellem researchmodus og skriveraptus. Sådanne spekulative biografiske skitser er imidlertid ikke i sig selv interessante. I denne sammenhæng tjener de som kontekst for overvejelser over, om Thaning kunne have ret i, at der i 1832 fandt et kvalitativt omslag sted i Grundtvigs tænkning og arbejde. Målt alene på publikationsniveau synes dette imidlertid ikke entydigt at være tilfældet; 1832 var ét blandt adskillige betydningsfulde år.

Efter denne undersøgelse faldt det os ind at se på udviklingstendenser inden for antallet af de enkelte dokumenter og disse dokumenters fluktuationer i længde. Måske fandtes der her et afgørende skred, som kunne understøtte Thanings tese? Men billedet viste sig hurtigt i store træk at svare til det, der var skabt på baggrund af den absolutte tekstmængde. Antallet af dokumenter følger med andre ord mængden af tekst, således at Grundtvig skrev langt, når han udgav få ting, og kort, når han udgav mange. Dette hverken chokerer eller viser noget nyt endsige påfaldende vedrørende Grundtvigs person, forfatterskab eller året 1832. Måske var der slet og ret ikke noget at komme efter.

I forbifarten kan det desuden nævnes, at vi i denne forbindelse også gennemlyste Grundtvigs titellængder, der fremviste en overbevisende negativ korrelation med længden på dokumenterne, hvilket altså svarer til, at lange udgivelser blev understøttet med korte titler og korte udgivelser med lange, som fremgår af nedenstående figur 2.

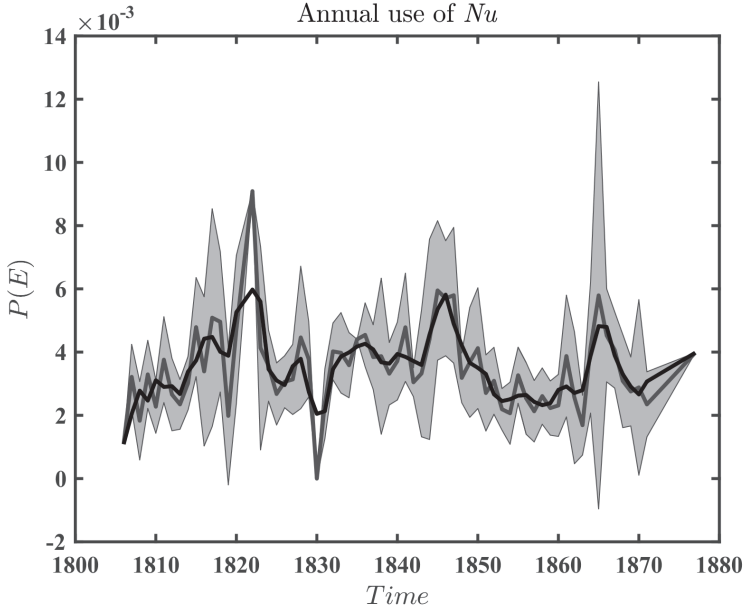
Dette var et egentligt og særdeles interessant fund, der bekræfter studier af den historiske udvikling på bog- og tidsskriftsmarkedet i 17- og 1800-tallet.³⁸ En voldsom stigning i mængden af bogpublikationer førte på dette tidspunkt til et bemærkelsesværdigt fald i bøgernes titellængder, mens dette omvendt ikke gjorde sig gældende for titler til artikler, der hørte til under titlen på et tidsskrift. I forlængelse heraf antydede dette resultat, at Grundtvig i hvert fald i sin udgivelsespraksis strategisk indordnede sig under skik og brug (dikteret af markedskræfterne) i langt højere grad end den almenlige fremstilling af ham som en institutionelt kontrær, polemisk-idiosynkratisk og egenrådig figur, der dominerer den brede, folkelige og den forskningsmæssige litteratur, har givet anledning til at formode. Frugtbare overvejelser, som var værd at forfølge. De sagde bare hverken noget om Thaning eller om 1832. Måske kunne vi finde noget ved at stille materialet nogle mere nærgående spørgsmål?

Vi besluttede os for at bevæge os tættere på det tekstuelle indhold og at gribe til et andet redskab. Vi fandt på med Thaning at spørge, om der i 1832 faktisk ”Nu oprinder en ny tid”?³⁹ Det vil sige, vi fandt på at spørge, om der faktisk skete en forøgelse af Grundtvigs brug af ordet ’nu’ i 1832. Vi ønskede altså at se, om man mon kunne måle dét, som Thaning tænkte på som Grundtvigs ”omvendelse til nutiden”, ved at tælle tilfælde af den deiktiske markør ’nu’ i det samlede korpus? Denne nøgleordsorienterede forskningstilgang er ikke ualmindelig i Grundtvigforskningen, ej heller i de discipliner, denne forskning ofte relaterer sig til, historievidenskaben og teologien i det hele taget. Man aner således et slægtskab med bibelstudiernes hang til lister og kategoriseringer i form af konkordanser i flere grundtvigforskeres systematiske fokus på bestemte ords eller ordklyngers tilsynkomst og behandling i udvalgte tekster. Helge Toldbergs *Grundtvigs symbolverden* fra 1950 er et godt, oplagt og klassisk eksempel. På samme måde er Sune Aukens interesse for ”gåden” og Ole Nyborgs klyngestudie i kærlighedsrelaterede ordnet i Grundtvigs prædikener gode og aktuelle repræsentanter.⁴⁰ Et fokus på bestemte ords optræden i Grundtvig-teksterne er således ingenlunde nyt i forsknings-

Figur 2. Korrelation mellem dokument- og titellængde fordelt på år.

sammenhæng. Nyt er imidlertid digitaliseringsprojektet, som gav os mulighed for at basere søgningen på det komplette trykte forfatterskab og software-redskaberne, der satte os i stand til at skabe overblik over ordets distribution over tid. Og her er, hvad vi fandt:

Figur 3. Relativ frekvens af ordet 'nu' i Grundtvigs skrifter beregnet per år. Den mørkegrå linje er den gennemsnitlige relative frekvens, den sorte linje er udjævnet relative frekvens (glidende gennemsnit for 3 års intervaller) og det lysegrå bånd betegner spredning eller variation i brugen af 'nu' i enkelte værker indenfor hvert år.

Grundtvigs anvendelse af 'nu' kan opfattes som relativt stabil. 'Nu' optræder 2–4 gange for hver 1 000 ord udgivet i det pågældende år.⁴¹ Måske en besynderlig slutning, når man tager de påfaldende bølgetoppe omkring 1820–1822, 1845 og 1865 med en gennemsnitlig hyppighed på 5–6 gange per 1 000, samt den tydelige dal i 1830, hvor 'nu' er lig nul, i betragtning? Når vi så at sige har rensset disse årstal ud af vores analyse, skyldes det ganske enkelt, at Grundtvig næsten intet sendte til tryk i disse år (jf. figur 1). I 1830 udkom som nævnt en enkelt subscriptionsindbydelse, som

altså ikke indeholder noget 'nu'. I begyndelsen af 1820'erne fik Grundtvig for første gang egentligt fast arbejde som præst – han blev ansat som sognepræst i Præstø og Skibinge kirker på Sydsjælland i februar 1821, for i november 1822 at blive ansat som bosiddende kapelan ved Vor Frelses Kirke i København. I samme periode udgav han kun tre korte tekster, som henholdsvis er et "gotisk helte-digt" (*Bjowulfs Drape* fra 1820), en salme ("Et Barn er født i Bethlehem" fra 1820) og et mindedigt over moderen, som døde i 1822. Det fulde antal 'nu'er' i denne periode er 564 ud af 27 121 'nu'er' fordelt over hele forfatterskabet.

Hvis man kan udlede noget af disse tal – andet end en illustration af den lille prøves tendens til at disproportionere og skævvride et givent resultat – kunne det være en overvejelse over, om 'nu' er hyppigere forekommende i Grundtvigs lyrik end i hans prosa? Dette ville stemme særligt godt overens med hensyn til salmerne, som udgør langt hovedparten af denne genre. Jørgen Elbek og Christian Thodberg har således peget på Grundtvigs inspiration fra græsk hymnologi, hvis salmer udtrykte tanker om guddommeligt nærvær, ligesom de bar præg af den opfattelse, at den kollektivt-rituelle begivenhed, søndagsgudstjenesten, blev opfattet som en reaktualisering af Kristus' opstandelse fra de døde: "Det kommer i den græske liturgi til udtryk i alle de hymner, som begynder med ordet *simeron* (idag), der lader den bibelske begivenhed ske *nu*".⁴² Sådanne forestillinger lå på linje med Grundtvigs forståelse af henholdsvis det kirkelige fællesskab, den kollektive forsamlings betydning for dette fællesskabs opretholdelse og fællessangens afgørende betydning i den konkrete forsamlingsituation.⁴³ Derfor skrev Grundtvig ofte sine salmer i første person pluralis og i præsens. Derfor skrev han i den sammenhæng relativt ofte 'nu', som i 1820–1822. Og derfor er der også en påfaldende stigning i 'nu'er' i midten af 1840'erne: Her udgav Grundtvig nemlig en række digte, sange og salmer og ikke meget andet. På dette punkt kunne man måske undre sig over, hvorfor den vigtige fembinds-salmeudgivelse *Sang-Værk*, der indeholder 90 % af Grundtvigs samlede 1 500 salmer, ikke har sat sig spor i ovenstående graf. Dette skyldes formodentlig, at Grundtvig drypvist sendte bindene på markedet fra 1836 og fremefter, hvorved salmesærheden "forsvinder" i den store mængde af prosaudgivelser. Endelig ser det ud som, at historien gentager sig i midten af 1860'erne. Den 'nu'-stigning, der forekommer i 1865, har med andre ord også rødder i lyriken. Dette er ikke et publikationsstærkt år: Et mindedigt om Ansgar ("Til

Ansgars Minde”) og en genudgivelse af *Bjovulfs-Drapen* fra (netop) 1820 står til ansvar for grafudsvinget. Dette var uden tvivl et interessant resultat, som kaldte på fremtidige genreudspaltende undersøgelser af salmer og prosa for sig og i forhold til hinanden. Men det var endnu engang et resultat, der ikke indikerede noget omsving i Grundtvigs skriveform og tænkning i 1832.

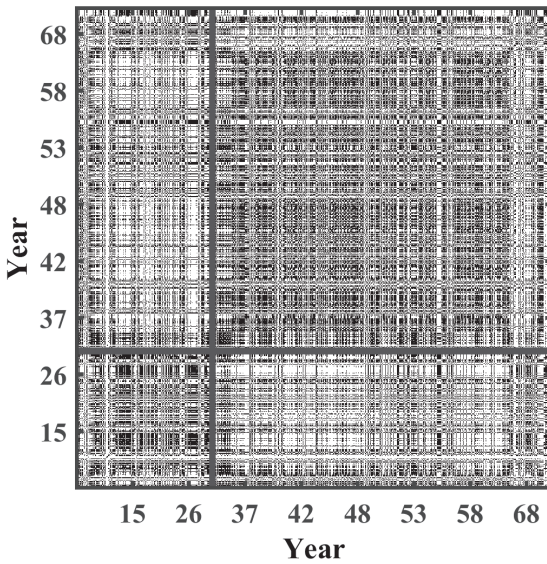
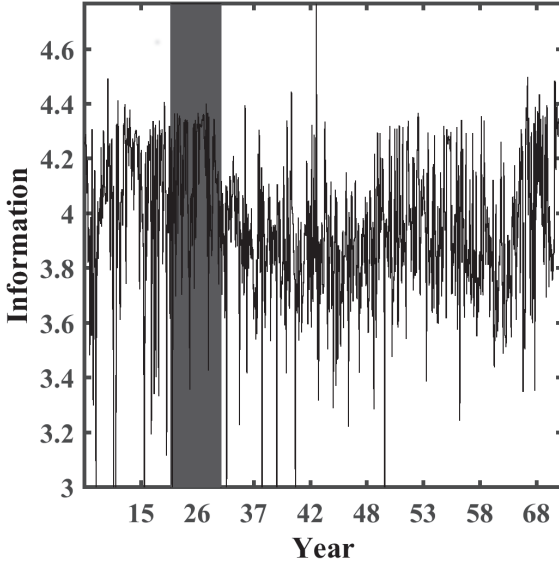
I et sidste forsøg på at afprøve Thanings tese forlod vi derpå ordniveaue og zoomede ind på teksternes subsemantiske strukturer. Vi brugte en simpel informationsteoretisk metrik, specifikt ”Shannon entropi”, til at beregne den gennemsnitlige mængde information indeholdt i hvert værk, hvilket resulterede i tidsserien vist i figur 4. Shannon entropi er et mål for usikkerheden eller forudsigeligheden af en sætning, således at højere grad af forudsigelighed i en sætning betyder mindre information ’Entropi’ blev som matematisk måleredskab oprindeligt opfundet af fysikeren R. Clausius, men blev siden udviklet til et anvendeligt begreb til brug i informationsteoretisk sammenhæng af matematikeren C.E. Shannon.⁴⁴ Shannon Entropi (H) måler det gennemsnitlige informationsniveau indeholdt i en informationssekvens, som i vores tilfælde for eksempel kan være sætninger eller andre fortløbende tekstmængder. Det gør den ved så at sige at stille skarpt på graden af uforudsigelighed i forholdet mellem denne sekvens som helhed og de enkeltdele, den består af (disse dele kan for eksempel være bogstaver eller enkeltord). Information måles i ’bits’, der dækker over det gennemsnitlige antal af binære, digitale enheder, som er udgangspunktet for at man kan kode en enhed. I grene af den lingvistiske forskning synes der at være konsensus om, at dette mål H med visse forholdsregler kan anvendes som model for en given teksts leksikale diversitet.⁴⁵ Denne konsensus følger vi. En teksts leksikale diversitet vil være tæt knyttet til dens grad af forudsigelighed. Tillad en illustration: Informationsindholdet af sætningen ’Grundtvig elskede at *tale*’ (sætning 1) er 3,7 bits, mens ’Grundtvig elskede at *tale* og *syng*’ (sætning 2) har 3,83 bits information og ’Grundtvig elskede at *tale* og *tale*’ (sætning 3) har 3,69 bits. Der er mere information i, at Grundtvig både elsker at *tale* og *syng* i sætning 2, end blot at *tale* i sætning 1. Der er imidlertid ingen ekstra information i at gentage *tale* i sætning 3 fordi *tale* blot er redundant. Faktisk sænker det informationsindholdet en anelse, fordi sætningen 3 er mere forudsigelig i forhold til dens længde end både sætning 1 og sætning 2. Omvendt ser vi, at graden af forudsigelighed ændres,

dvs. informationen stiger, når sekvensen 'tal' i sætning 3 bliver til 'syng' i sætning 2. Leksikal diversitet og entropi står i en invers relation til tekstens forudsigelighed. Fordi H udregnes per tekstenhed, vil enhedslængden endvidere påvirke målingen, hvorfor længden af tekstmaterialet typisk normaliseres. I dette studie baserede vi målingerne på baggrund af tekststykker bestående af omtrent 1 000 ord. Endelig bør det fremhæves, at H ikke er et semantisk mål. Det indfanger snarere en fysisk egenskab ved tekstens leksikale struktur. Volapyk-sætningen 'redGlv eagedau kte-it ltsn', som er en tilfældig sammensætning af de bogstaver, der indgår i 'Grundtvig elskede at tale', har således samme H -værdi, nemlig 3,7. Derfor forudsætter vi slet og ret, at teksten er meningsfuldt struktureret, når vi anvender H som mål for leksikal diversitet.

I tillæg til entropi-målingerne brugte vi efterfølgende et såkaldt 'auto recurrence plot' (figur 4b) til kvalitativt at identificere faser i forfatterskabets informationsudvikling.⁴⁶ 'Auto recurrence plot' viser de tidspunkter, hvor Grundtvigs informationstidsserie omtrentligt indtager samme værdier. Perioder der har samme værdi over længere tid vil således fremtræde som rektangulære former i plottet.

I dette studie synes der faktisk at fremtræde et kvalitativt skred i 1832 (angivet med det mørkegrå kors i figur 4b). Det vil sige, at forfatterskabet, hvad angår graden af tekstuel forudsigelighed, synes at dele sig op i to overordnede og afgrænsede enheder: før og efter 1832 – med de sidste alderdomsår som en mulig undtagelse. Disse fund synes at indikere, at Grundtvig i den første del af sit forfatterskab har tendens til at "presse" mere information ind i sine tekster end senere; de tidlige tekster er med andre ord mere uforudsigelige end de senere viser sig at være. I en vis forstand kan dette fænomen udlægges som ungdommelig usikkerhed eller kreativitet. Grundtvig er til at begynde med tilbøjelig til at lege med stil og ordkonstruktioner, men på et givent tidspunkt "finder han sin form" og stabiliserer sig. Der synes endvidere at være belæg for en særligt kreativ eller i hvert fald omskiftelig og afprøvende periode fra omtrent 1824–1825 med et klimaks i 1832 (angivet med mørkegrå bjælke i figur 4a). Skønt der her ingenlunde er tale om en håndfast validering af Thanings tese og da slet ikke inden for Thanings egen undersøgelseshorisont, styrker dette forsøg ikke desto mindre grundfornemmelsen af, at 1832 er et særdeles afgørende årstal i Grundtvigs tekstproduktion.

Denne kaskade af uforløste delundersøgelser stiller således flere spørgs-

Figur 4a–b. Informationsniveau og 'auto recurrence plot' i Grundtvigs samlede skrifter.

mål end den giver svar. Trods det slørrede og uafgjorte ved disse separate fund synes der dog at samle sig en række områder, som indbyder til videre studier. Kortlægningen af genredistributionen i forfatterskabet og en undersøgelse af forskelle imellem træk ved de etablerede genrer som lyrik og monografiske fremstillinger er nogle af de mest oplagte.

Gammel kritik og ny, fjern læsning

Til trods for den mådeholdne grænsende til slukørede konklusion håber vi i det foregående at have anskueliggjort, at de digitale redskaber og korpora tilbyder en ”fjern” position, hvorfra man kan bevæge sig tilbage til biografiske problemstillinger uden at begå de introspektive fejlslutninger, som klassiske analysemodeller fra tiden før nykritikken lagde op til. Ved at have adgang til de knap 8 millioner ord, som udgør Grundtvigs trykte forfatterskab, mener vi med andre ord at være i stand til lødigt at undersøge træk ved hans personlighed og udviklingen af disse over tid. Denne artikels fremgangsmåde er med andre ord udtryk for et ønske om at genoptage den videnskabelige interesse for personen Grundtvig som supplement til den store interesse for Grundtvig som historisk fænomen. Ingen vil i en dansk offentlighed bestride hans status af ”kanonforfatter” og kulturhistorisk referencepunkt, der for eksempel indgår i samtlige af folketingets partiers programskrivelser med kun et enkelt (Enhedslisten) som undtagelse. Grundtvig synes på én og samme tid at betragtes som noget nær landsfader og kirkefader. Han har for eksempel skrevet 253 af de 791 salmer, der udgør den danske folkekirkes officielle salmebog fra 2002. Hertil kommer, at han ligger nummer 16 på den danske demokratikanon, som det danske undervisningsministerium udarbejdede i 2008. Grundtvig bliver endvidere ofte taget til indtægt for både jubelliberale og stok-solidariske synspunkter i politiske læserbreve og interviews. ”Kampen om Grundtvig” er således den træffende titel på indtil flere skitseringer af denne debat. Han fungerer med andre ord tilsyneladende som et kulturhistorisk *brand*, der borger for noget i retningen af opriktighed, ligefremhed, oplysning og ikke mindst danskhed. Al denne offentlige interesse kan jo give enhver forsker behov for at beskytte sit fagrevir, hvorfor det er logisk, forventeligt og nødvendigt, at historikeres, teologers og litteraters indlæg ofte bryder med det konventionelle billede og indvender, at ”Grundtvig slet ikke var demokrat”; at ”Grundtvig over-

hovedet ikke grundlagde folkehøjskolen”; at ”Grundtvig ikke var tilnærmelsesvist solidarisk med samfundets svageste” og så videre.⁴⁷ Men disse (ofte korrekte) traditionsnedbrydende nuanceringer kalder på opbyggelig støtte fra ”gammelkritiske” studier i Grundtvigs person på nye digitale vilkår. Det er netop en sådan forskningsretning, vi har forsøgt at give en smagsprøve på i denne artikel.

NOTER

1. Se beskrivelse og retningslinjer på <http://www.grundtvigsværker.dk>.
2. Kim Arne Pedersen, ”Den teologiske grundtvigforskning siden anden verdenskrig”, *Grundtvig – Nyckeln till det danska?*, red. Hanne Sanders & Ole Vind, Göteborg 2003, s. 150–179.
3. Mikkel Crone Nielsen, ”at tale med de døde ...’ Om sækularisering og hermeneutik i Kaj Thanings forfatterskab”, *Grundtvig Studier* 53, 2002, s. 121–141. Kim Arne Pedersen, ”Nekrolog over Kaj Thaning”, *Grundtvig Studier* 45, 1994, s. 8–15.
4. Peter Burke, *A Social History of Knowledge. From Gutenberg to Diderot*, Cambridge 2000, s. 1–19.
5. Patrick Wilcken, *Claude Levi-Strauss: The Father of Modern Anthropology*, London 2010, s. 265.
6. Se for eksempel David M. Blei, ”Topic Modeling and Digital Humanities”, *Journal of Digital Humanities* 2:1, 2012, s. 8–11 og Megan R. Brett, ”Topic Modeling: A basic introduction”, *Journal of Digital Humanities* 2:1, 2012, s. 12–16.
7. Franco Moretti, *Distant Reading*, London 2013, s. 65.
8. Tilgængelige på <http://litlab.stanford.edu/pamphlets>.
9. For en introduktion til Moretti og datavæksten, der fokuserer på den kvalitative ændring, som følger den kvantitative, se Mads Rosendahl Thomsen, ”Meget fjern læsning. Litteraturen, de store data og Google Ngrams”, *Passage. Tidsskrift for litteratur og kritik* 70, 2013, s. 133–146. Et mere kunstnerisk og kritisk udgangspunkt kunne være Kenneth Goldsmith, *Uncreative Writing*, New York 2011.
10. Marti Hearst, ”Untangling Text Data Mining”, 1999, <http://people.ischool.berkeley.edu/~hearst/papers/acl99/acl99-tdm.html>.
11. Denne kondenserede formulering henviser til den omstændighed, at Moretti blandt andet i sine store romankorpora vil måle udkrystallisering af det, som Weber kalder målrationalitet. Let forsimplet dækker ’målrationalitet’ over den institutions- og tankemæssige logik, der fører til standardiseringer og effektiviseringer i arbejds- og produktionsgange. Den kulturhistoriske baggrund er den protestantiske arbejdsmorals parløb med kapitalismen, som for alvor slår igennem i 1800-tallets industrisamfund. Moretti argumenterer for, at fremvæksten af konsekutive og final-sætninger i 1700- og 1800-tallets romanlitteratur kan ses som en hångribelig bekræftelse af Webers socio-kulturelle beskrivelse af interessen for målsætning.
12. Grundtvig-projektet må således med litteraturforskeren Matthew Wilkens ord forstås som en repræsentant for den første generation af digitale arkivetableringer. Disse er netop kendetegnet ved deres velafgrænsede og kanon-understøttende status, idet de

- typisk vil være baserede på kulturelt betydningsfulde forfatterskaber (Matthew Wilkens, "Canons, Close Reading, and the Evolution of Method", *Debates in the Digital Humanities*, red. Matthew K. Gold, Minnesota 2012, tilgås på: <http://dhdebates.gc.cuny.edu/debates/text/17>).
13. Moretti 2013, s. 65 og Moretti 2014, s. 35, 38, 62, 74, 76, 127, 174 og 181.
 14. Thorstein Balle, "Myten om Grundtvigs indflydelse på den danske folkeskole", *Grundvig Studier* 65, 2014, s. 65–98. Jes Fabricius Møller, "Grundtvig og folkehøjskolen i dag: Grundtvig og 'Grundtvig' anno 2004", *Grundvig Studier* 55, 2004, s. 87–91.
 15. Sune Auken, "Grundtvig og genererne. En introduktion", *Ved Lejlighed. Grundtvig og genererne*, red. Sune Auken & Christel Sunesen, København 2014.
 16. Ove Korsgaard, *Politikeren Grundtvig*, København 2012. Jeppe Nevers, *Fra skældsord til slagord*, Odense 2012.
 17. Denne formulering er ladet med klassiske overvejelser fremsat af Wimsatt og Beardsley i *The Verbal Icon* fra 1954 i et opgør med biografistisk entydigt fokus på forfatterens liv og levned som eneste gyldige hermeneutiske nøgle i tekstfortolkningen.
 18. Kaj Thaning, *Menneske først. Grundtvigs opgør med sig selv*, København 1963, s. 107–114.
 19. Thaning 1963, s. 342.
 20. Thaning 1963, s. 373–378. Se Henrik Wigh-Poulsen, *Hjemkomsten og det åbne land – Jakob Knudsens forfatterskab og den grundtvigske realisme*, København 2001, s. 13–19 og s. 55–58 for en belysning af Thanings forståelse af realismebegrebet. Men allerede Frederik Rønning fremlægger Grundtvigs hjemkomst fra England således: "Grundtvig var vendt tilbage fra fabrikksskorstenes land som realist". Frederik Rønning, *N.F.S. Grundtvig. Et Bidrag til Skildring af Dansk Åndsliv i det 19. Århundrede*, København 1912, tredje bind, anden del, s. 48.
 21. Thaning 1963, s. 342 og s. 353–359.
 22. Thaning 1963, s. 13.
 23. Kaj Thaning, "Kristen først ...?", *Menneske først, kristen så, Helge Grells Grundtvig-disputats til debat*, red. Jens-Holger Schjørring, Aarhus 1988, s. 67–84, s. 55.
 24. Nielsen 2002, s. 129.
 25. Anders Pontoppidan Thyssen er en afgørende repræsentant for dette synspunkt. "Menneske først: Om Kaj Thanings Grundtvig-disputats" fra 1991, der er en gengivelse af en opposition udgivet i 1964 i *Kirkehistoriske Samlinger*, giver et godt indblik. Inden for de senere år er der dog set modsatrettede eksempler. Her vil man opfatte Grundtvig som en tænker, der agerer på baggrund af en allerede fremskredne sekulariseringsudvikling og derfor indvende, at Thaning var på rette vej uden at være radikal nok. Anders Pontoppidan Thyssen, "Menneske først – Om Kaj Thanings Grundtvig-disputats", *Grundtvig og den grundtvigske arv*, red. Jakob Balling, Hans Raun Iversen, Jens Holger Schjørring & Christian Thodberg, Frederiksberg 1991, s. 143–186.
 26. Nielsen 2002, s. 130. Harry Aronson, "Kaj Thanings grundtvigtolkning", *Grundvig Studier* 17, 1964, s. 70–95.
 27. Nielsen 2002, s. 125.
 28. Thaning 1963, s. 13.
 29. Thaning 1963, s. 108.
 30. Kaj Thaning, *For menneskelivets skyld – Grundtvigs opgør med sig selv*, København 1970, s. 279.
 31. Jf. Nielsen 2002, s. 130–132 og Pedersen 1994, s. 13.

32. Jf. Nielsen 2002, s. 140, note 32. For eksempel, se litteraturliste.
33. Matt. 19, 29–30. Den tyske filosof Peter Sloterdijk har udfoldet distributionen og udviklingen af dette opgørs-ideal i vestlig modernitetshistorie i sin seneste bogudgivelse *Die schrecklichen Kinder der Neuzeit*, Frankfurt am Main 2015.
34. Vilhelm Grønbech, *Kampen for en ny sjæl*, København 1963, s. 9.
35. For en parallel pointe vedrørende Grundtvigs kirkeforståelse og udgivelsen *Kirkens Gienmæle* (1825) se Katrine Frøkjær Baunvig, *Forsamlingen først. N.F.S. Grundtvigs og Émile Durkheims syn på fællesskab*, diss., Aarhus 2013, s. 60.
36. Thaning 1963, s. 107.
37. Steen Johansen, *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, København 1948–1954.
38. Moretti 2013, s. 181–210.
39. Thaning 1963, s. 342.
40. Sune Auken, ”Gåden”, *Ved Lejlighed. Grundtvig og genererne*, red. Sune Auken & Christel Sunesen, København 2014, s. 276–302. Ole Nyborg, *Grundtvig og kærligheden. Kærlighedsforståelsen i Grundtvigs prædikener*, diss., København 2013. Helge Toldberg, *Grundtvigs symbolverden*, København 1950.
41. Da vi endnu ikke har et dansk referencekorpus for 1800-tallet til rådighed, kan vi ikke afgøre, hvorvidt Grundtvig har en normal, høj eller lav brug af ordet ’nu’ i forhold til den samtidige og almene skriftbrug.
42. Christian Thodberg, *Grundtvig og grundtvigianisme i et nyt lys*, København 1983, s. 181. Forfatterens egen kursivering. Jørgen Elbek, *Grundtvig og de græske salmer*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 241, København 1960.
43. Dette emne er udfoldet i Baunvig 2013, s. 83–95.
44. C.E. Shannon, ”A mathematical theory of communication”, *The Bell System Technical Journal* 27, 1948, s. 379–423 og s. 623–656.
45. P. Thoiron, ”Diversity Index and Entropy as Measures of Lexical Richness”, *Computers and the Humanities* 20:3, 1986, s. 197–202. Y. Zhang, ”Entropic Evolution of Lexical Richness of Homogeneous Texts over Time: A Dynamic Complexity Perspective”, *Journal of Language Modelling* 3:2, 2015, s. 569–599.
46. N. Marwan, M.C. Romano, M. Thiel & J. Kurths, ”Recurrence plots for the analysis of complex systems”, *Physics Reports* 2007, s. 237–329.
47. Historikeren Jes Fabricius Møllers avisartikel ”Grundtvigs plads i det store billede”, *Weekendavisen*, 20. februar 2015, s. 4, er et godt og kondenseret eksempel.

LITTERATUR

- Aronson, Harry, ”Kaj Thanings grundtvigtolkning”, *Grundtvig Studier* 17, 1964, s. 70–95.
- Auken, Sune, ”Grundtvig og genererne. En introduktion”, *Ved Lejlighed. Grundtvig og genererne*, red. Sune Auken & Christel Sunesen, København 2014, s. 25–65.
- , ”Gåden”, *Ved Lejlighed. Grundtvig og genererne*, red. Sune Auken & Christel Sunesen, København 2014, s. 276–302.
- Balle, Thorstein, ”Myten om Grundtvigs indflydelse på den danske folkeskole”, *Grundtvig Studier* 65, 2014, s. 65–98.

- Baunvig, Katrine Frøkjær, *Forsamling først. N.F.S. Grundtvigs og Émile Durkheims syn på fællesskab*, diss., Aarhus 2013, ph.d.-afhandling ved Aarhus Universitet, til download på: http://grundtvigcenteret.au.dk/fileadmin/www.grundtvigcenteret.au.dk/forskning/forskningspublikationer/Ph.d.-afhandlinger/Baunvig_-_Forsamlingen_foerst.pdf.
- Blei, David M., "Topic Modeling and Digital Humanities", *Journal of Digital Humanities* 2:1, 2012, s. 8–11.
- Brett, Megan R., "Topic Modeling: A basic introduction", *Journal of Digital Humanities* 2:1, 2012, s. 12–16.
- Burke, Peter, *A Social History of Knowledge. From Gutenberg to Diderot*, Cambridge 2000.
- , *What is Cultural History?*, Cambridge 2008.
- Elbek, Jørgen, *Grundtvig og de græske salmer*, Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning 241, København 1960.
- Fabricius Møller, Jes, "Grundtvig og folkehøjskolen i dag: Grundtvig og 'Grundtvig' anno 2004", *Grundtvig Studier* 55, 2004, s. 87–91.
- , "Grundtvigs plads i det store billede", *Weekendavisen*, 20. februar 2015, s. 4.
- Goldsmith, Kenneth, *Uncreative Writing*, New York 2011.
- Grundtvig og den grundtvigske arv*, red. Jakob Balling, Hans Raun Iversen, Jens Holger Schjørring & Christian Thodberg, Frederiksberg 1991.
- Grønbech, Vilhelm, *Kampen for en ny sjæl*, København 1963.
- Hearst, Marti, "Untangling Text Data Mining", 1999, <http://people.ischool.berkeley.edu/~hearst/papers/acl99/acl99-tdm.html>, læst 2/8 2017.
- Johansen, Steen, *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs skrifter*, København 1948–1954.
- Korsgaard, Ove, *Politikeren Grundtvig*, København 2012.
- Marwan, N., M.C. Romano, M. Thiel & J. Kurths, "Recurrence plots for the analysis of complex systems", *Physics Reports* 2007, s. 237–329.
- Moretti, Franco, *Distant Reading*, London 2013.
- , *The Bourgeois. Between History and Literature*, London 2014.
- Nevers, Jeppe, *Fra skældsord til slagord*, Odense 2012.
- Nielsen, Mikkel Crone, "at tale med de døde ... Om sækularisering og hermeneutik i Kaj Thanings forfatterskab", *Grundtvig Studier* 53, 2002, s. 121–141.
- Nyborg, Ole, *Grundtvig og kærligheden. Kærlighedsforståelsen i Grundtvigs prædikener*, diss., København 2013, ph.d.-afhandling til download på: <http://www.olenyborg.net/texts/nfsgrundtvig.pdf>.
- Pedersen, Kim Arne, "Nekrolog over Kaj Thaning", *Grundtvig Studier* 45, 1994, s. 8–15.
- , "Den teologiske grundtvigforskning siden anden verdenskrig", *Grundtvig - Nyckeln till det danska?*, red. Hanne Sanders & Ole Vind, Göteborg 2003, s. 150–179.

- Rønning, Frederik, *N.F.S. Grundtvig. Et Bidrag til Skildring af Dansk Åndsliv i det 19. Århundrede*, København 1912.
- Shannon, C.E., "A mathematical theory of communication", *The Bell System Technical Journal* 27, 1948, s. 379–423, s. 623–656.
- Sloterdijk, Peter, *Die schrecklichen Kinder der Neuzeit*, Frankfurt am Main 2015.
- Thaning, Kaj, *Menneske først. Grundtvigs opgør med sig selv*, København 1963.
- , "Hvordan er en dialog med fortidens mennesker mulig?", *Dansk Udsyn* 49:4, 1969, s. 270–289.
- , *For menneskelivets skyld – Grundtvigs opgør med sig selv*, København 1970.
- , "Nogle spørgsmål til Wilhjelms", *Tidehverv* 44, 1972, s. 33–45.
- , "Bultmann og humanismen", *Humanitet og eksistens*, red. Bent Hahn, Knud Hansen & Sven Holm-Nielsen, København 1976, s. 91–119.
- , "Bultmann endnu engang", *Tidehverv* 55, 1981, s. 42–47.
- , "Kristen først ...?", *Menneske først, kristen så*, Helge Grells Grundtvig-disputats til debat, red. Jens-Holger Schjørring, Aarhus 1988, s. 67–84.
- Thodberg, Christian, *Grundtvig og grundtvigianisme i et nyt lys*, København 1983.
- Thoiron, P., "Diversity Index and Entropy as Measures of Lexical Richness", *Computers and the Humanities* 20:3, 1986, s. 197–202.
- Thomsen, Mads Rosendahl, "Meget fjern læsning. Litteraturen, de store data og Google Ngrams", *Passage. Tidsskrift for litteratur og kritik* 70, 2013, s. 133–146.
- Thyssen, Anders Pontoppidan, "Menneske Først: Om Kaj Thanings Grundtvig-disputats", *Grundtvig og den grundtvigske arv*, red. Jakob Balling, Hans Raun Iversen, Jens Holger Schjørring & Christian Thodberg, Frederiksberg 1991, s. 143–186.
- Toldberg, Helge, *Grundtvigs symbolverden*, København 1950.
- Wigh-Poulsen, Henrik, *Hjemkomsten og det åbne land – Jakob Knudsens forfatter-skab og den grundtvigske realisme*, København 2001.
- Wilcken, Patrick, *Claude Levi-Strauss: The Father of Modern Anthropology*, London 2010.
- Wilkens, Matthew, "Canons, Close Reading, and the Evolution of Method", *Debates in the Digital Humanities*, red. Matthew K. Gold, Minnesota 2012, s. 249–258, tilgås på: <http://dhdebates.gc.cuny.edu/debates/text/17>.
- Wimsatt, W.K. & Monroe C. Beardsley, *The Verbal Icon. Studies in the Meaning of Poetry*, Lexington, Kentucky 1954.
- Zhang, Y., "Entropic Evolution of Lexical Richness of Homogeneous Texts over Time: A Dynamic Complexity Perspective", *Journal of Language Modelling* 3:2, 2015, s. 569–599.

Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer. Skrifter. 12

TEXTKRITIK SOM ANALYSMETOD

Bidrag till en konferens anordnad av
Nordiskt Nätverk för Editionsfilologer
2–4 oktober 2015

Redigerad av
Paula Henrikson, Mats Malm & Petra Söderlund

sVs

SVENSKA VITTERHETSSAMFUNDET
STOCKHOLM

2017